

GEOLOGIEN I ULLENSAKER v/Trond Lyftingsmo

Ullensaker ligger i grunnfjellsområdet som er 1700 millioner år gammelt. Kwartærgeologi er den del av geologien som omhandler den yngste delen av jordas historie, kvartær.

Isens tilbaketrekking

Den siste istida begynte for omtrent 100 000 år siden. Da lå den en iskappe over Skandinavia og nedover i Europa, som på det meste var 3 000 meter tykk. Denne iskappa presset terrenget ned med maks 200 meter, også i Ullensaker, noe som førte til at havet sto høyere rett etter istida enn i dag. Nedsmeltingen for den siste istida begynte for Ullensaker sin del for 10 000 år siden. Isens tilbaketrekning skjedde for det meste ved at breen kalvet.

Landet begynte å stige etter hvert som isen smeltet. Masse fra isen ble liggende og kalles i dag ra. Ra finnes flere steder på Østlandet. Vannsjø ved Moss trykker mot et ra i Østfold og Maridalsvannet trykker mot et ra i Oslo-området.

På Romerike er Berger og Asak ved Fetsund avsetninger. Neste stopp er Jessheim, Storgata og Manesjen. Hauer setertrinnet er et stort stopp. Der sto isen stille ganske lenge, noe som førte til store avsetninger. Ved Li var det en stor elv under isen som førte mye masse og da den møtte vannkanten, ble grov masse lagt igjen først og småpartikler eller sand i vannkanten. Under vann ble leira liggende. Gardermoen er masse av sand fra denne tida.

Hauer seter består av grov masse som elva førte med seg. Lenger nordover er det fin sand. Ved Trandum er det grov masse, et delta. Utover blir sanden finere. Isfjellene fra breens kalving tok med seg store steiner, såkalte flyttblokker.

Landheving

Den høyeste marine grensa er ved Midtstuen i Holmenkollåsen i Oslo. Her i Ullensaker sto iskanten rolig ved Li i omtrent 50 år og trakk seg så tilbake til Dal. Området mellom Hauer seter og Dal er et dødislandskap. Området ligger i 200 meter sonen, dvs 200 meter over havet. Dødisgropene kommer av at islinser har ligget igjen etter isbreen og disse ble til dødisgroper eller grytehull med vann. I det samme området er det også flyvesandområder som er blitt dannet ved vind nordfra. Dette sees godt fra E6 mellom Hauer seter og Dal.

Fram til Minnesund har det vært saltvann. Mjøsområdet har vært fylt av is lenge og har derfor vært brakkevann. Mjøsa ligger 123 meter over havet og isen lå der til slutt. Elverum ligger 150 meter over havet og Kløfta stasjon ligger på 160 meter.

Leira ligger nå over store områder sør for Gardermoen og Jessheim og videre østover. Det som tidligere var hav ble land etter hvert som jorda hevet seg etter istida. Det er funnet skjell og krepsedyr i leira under bakkeplaneringsarbeid ved Borgen.

Mjæla

I Nord-Østerdalen og Nord-Gudbrandsdalen var det brede innsjøer som plutselig brøt gjennom isen mot sør. Denne flommen ga fra seg mye slam som blant annet ble lagt igjen på Romerike. Det ble avsatt omtrent 1 meter med breslam, mest silt (mjæla) over leira.

Erosjon

Ravinelandskapet ble dannet på grunn av erosjon etter at isen trakk seg tilbake. I ravinelandskapet nedenfor Gardermoen er det veldig bratt. Det er også sterk vegetasjon der på grunn av Gardermoen med sand og silt og med vann som klemmes ut i ravineområdet.

Erosjonen stoppet ved tersklene som kunne være stein eller fjell i grunnen. Tersklene bestemmer hvor nivåene ligger. Det er høyere leirbakke i Nannestad enn i Ullensaker. Det er blant annet terskler ved Mørkfoss ved utløpet av Øyeren, i Leirelva ved Krokfoss og i Rømua ved Slemdal og Kauserud mølle blant annet. Vettalsgrenda har små høydeforskjeller på grunn av terskelen ved Kauserud mølle.

Leirraset på Fagereng natt til julaften 1953 skyldtes blant annet at marine masser inneholder salt og etter utvasking av saltet blir leira flytende. Strukturen i leira blir endret og da går et kvikkleireras eller grunnbruddsras. Det er også samme type ras som i middelalderen gikk på Løken gård og tok med seg den gamle steinkirka.

De marine avsetningene har bestemt hvordan vi driver landbruk på Romerike. I leira kan det være årer med fin grus hvor det blant annet kan være små oppkommer med vann. Vannet blir renset i grusen.

De geologiske kartene studeres ivrig.